

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОГНОЗУВАННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОЇ ОБСТАНОВКИ

Наведено основні етапи розроблення прогнозу воєнно-політичної обстановки. Порушено важливе питання періодичності проведення прогнозування воєнно-політичної обстановки. Для забезпечення адекватності побудованих моделей та достовірності розроблених прогнозів запропоновано підхід до організації роботи експертів. У разі втілення рекомендації дають змогу більш ґрунтовно організувати прогнозування воєнно-політичної обстановки, зробити цей процес безперервним та циклічним, а також дозволять упорядкувати роботу експертів під час розроблення прогнозів, що позитивно вплине на достовірність прогнозу, який розроблятиметься.

Ключові слова: воєнно-політична обстановка, військово-політичні відносини, прогнозування, воєнна безпека.

Постановка проблеми. В умовах 21 ст. воєнна безпека – це вже не тільки збереження державного суверенітету і територіальної цілісності, як було раніше. На сьогодні, в умовах глобалізації, потрібний захист національних інтересів за межами зони територіального контролю і збереження національної ідентичності та системи цінностей. Формуються наднаціональні організації із власними інтересами, змінюється ціннісна площина. Військова окупація і перемога перестали бути значущими й головними цілями у воєнній політиці держав. У сучасній системі військово-політичних відносин (ВПВ) воєнно-політична обстановка (ВПО) в регіонах стала мати суто індивідуальний характер. Для досягнення мети держави використовують нові воєнно-політичні технології, що формують складну й динамічну воєнно-політичну обстановку.

У зв'язку з цим можна констатувати, що проблема аналізу й прогнозування розвитку ВПО у світі та регіоні має дуже важливий характер. Збройні конфлікти останнього десятиліття показали, що відбувся перелом у ВПО і з'явилися нові потенційні загрози. Це може бути пов'язано із глобальними процесами, які ведуть до подальшого загострення воєнно-політичної обстановки.

Однак слід зауважити, що досі немає єдиного підходу до організації оцінювання та прогнозування ВПО. Такі прогнози часто розробляються ситуативно, при цьому деякі важливі етапи розроблення прогнозування взагалі не виконуються. Саме тому розроблення формалізованого підходу до організації прогнозування ВПО є актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти оцінювання та прогнозування воєнно-політичної обстановки досліджено у багатьох працях, наприклад [1–7]. У монографії [1] розглядаються питання комплексного застосування військових й невійськових сил і засобів та їхній можливий вплив на зниження рівня конфліктності. Головні тенденції, які сьогодні проявилися або починають проявлятися, та їх узагальнення на часовому горизонті до 2030 р. досліджено у публікації [2]. Викладений у статті [3] науково-методичний апарат дає змогу опрацювати можливі сценарії розвитку ВПО у регіонах. У виданні [4] порушено питання теоретико-методологічних аспектів прогнозування ВПО. Авторка у статті [5] розглядає важливість та основні завдання довгострокового військово-політичного прогнозування для забезпечення національної безпеки держави. У працях [6] і [7] детально розкриваються питання оцінювання рівня воєнної безпеки та наводяться загальні підходи до прогнозування розвитку конфліктних ситуацій.

Однак власне теоретичні аспекти організації прогнозування ВПО не розглядаються, що призводить до зниження достовірності отриманих прогнозів з огляду на брак циклічності та ситуативності розроблення прогнозів.

В основу запропонованого порядку організації прогнозування ВПО покладено головні положення концептуальних основ прогнозування воєнно-політичної обстановки та когнітивно-динамічного методу прогнозування воєнно-політичної обстановки [8].

Метою статті є викладення загальних теоретичних аспектів організації прогнозування воєнно-політичної обстановки.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням загальнотеоретичних положень щодо прогнозування воєнно-політичної обстановки та основних положень когнітивно-динамічного методу прогнозування ВПО [8] пропонується певний порядок організації та проведення прогнозування воєнно-політичної обстановки (див. рис. 1).

Основні етапи:

- визначення завдання на прогнозування ВПО;
- передпрогнозний аналіз;
- дослідницький (пошуковий);
- програмний (нормативний);
- організаційний.

У завданні на прогноз ВПО уточнюються масштаб прогнозу, цілі й задачі прогнозу, задається період випередження, необхідний довірчий інтервал або ймовірність здійснення прогнозу. Також у завданні визначається порядок розроблення прогнозу. Разом з цим відбувається добір експертів з потрібним рівнем компетентності у відповідних сферах.

На етапі передпрогнозного аналізу відбувається дослідження ВПО, виявлення показників і факторів її розвитку. Для виявлення значень показників і факторів у минулому проводиться прогнозна ретроспекція – дослідження історії розвитку ВПО і ВПВ та прогнозного фону з метою одержання їхнього систематичного опису. Наступне завдання – виявити структуру взаємовпливу показників і факторів. Воно вирішується у межах прогнозного діагнозу, на якому досліджується систематичний опис ВПО, й прогнозного фону з метою виявлення тенденції їхнього розвитку й вибору (розроблення) моделей прогнозування.

Прогнозна модель дає змогу одержати інформацію про можливі стани ВПО у майбутньому й (або) про шляхи та терміни їх здійснення [8]. Вона визначає закони розвитку воєнно-політичної обстановки й будується на базі визначення взаємозалежностей між факторами й показниками, від яких залежить ВПО. Прогнозна модель може бути подана у вигляді вербального чи математичного опису факторів та їх взаємодії, таблиці або графа, що відображають ці взаємозв'язки.

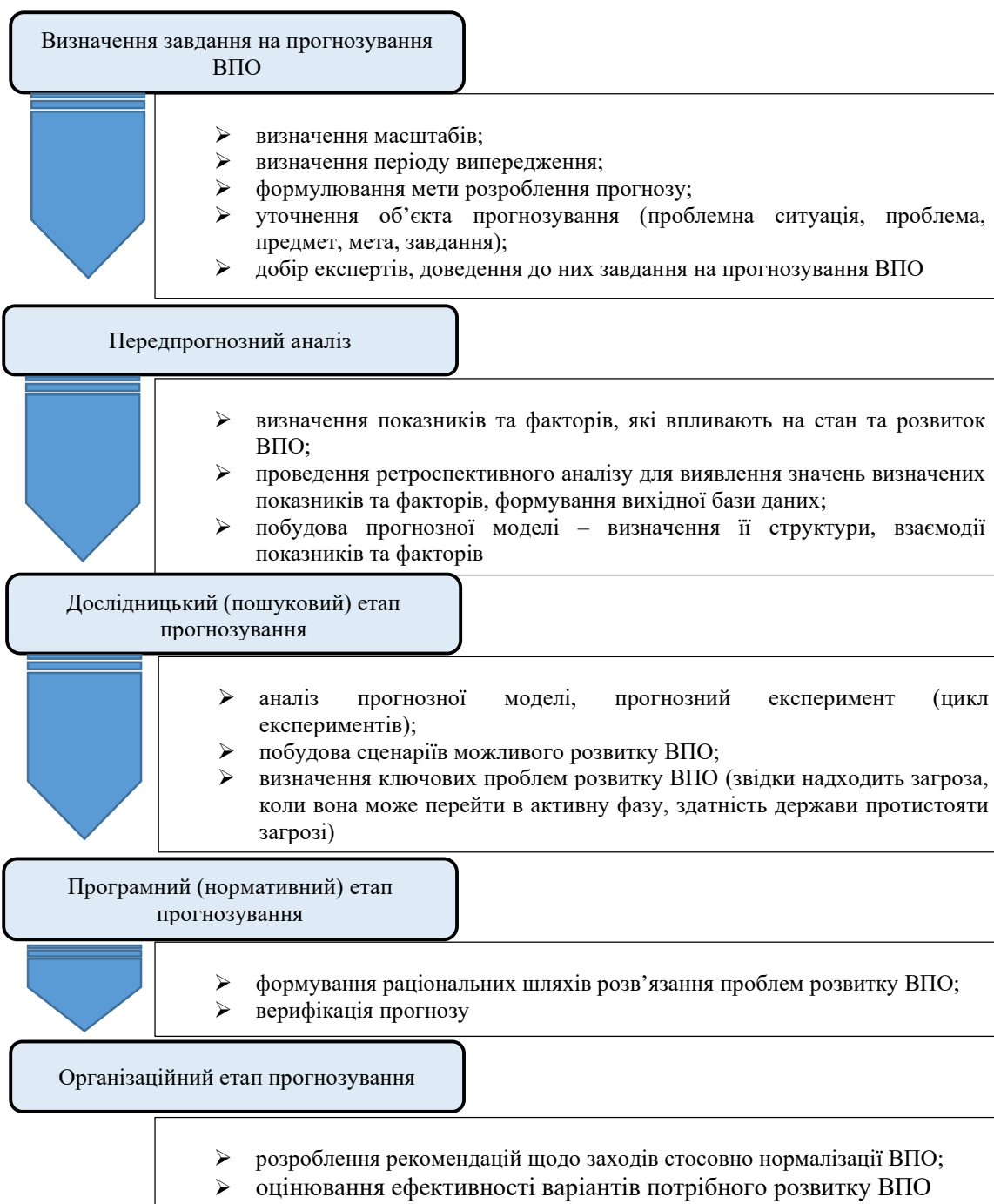

Рисунок 1 – Основні етапи розроблення прогнозу воєнно-політичної обстановки

Зважаючи на те, що сутність прогнозування ВПО полягає у декомпозиції складних воєнно-політичних процесів на ієрархічні складові з наступним їх оцінюванням та агрегуванням з метою отримання прогнозу, на дослідницькому (пошуковому) етапі проводять аналіз прогнозної моделі й прогнозні експерименти. Прогнозний експеримент – це дослідження на прогнозних моделях за допомогою варіювання характеристик об'єкта прогнозування, що входять у модель, з метою виявлення можливих припустимих і (або) неприпустимих прогнозних варіантів й альтернатив розвитку об'єкта прогнозування. У результаті досліджень виявляються тенденції і сценарії розвитку об'єкта прогнозування.

При цьому тенденції розвитку можуть являти собою прогнозні варіанти або прогнозні альтернативи. Прогнозний варіант – це один із прогнозів, що складають групу можливих прогнозів. Прогнозна альтернатива – один із прогнозів, що складають повну групу можливих взаємовиключних прогнозів.

Також на дослідницькому етапі прогнозу виявляються ключові проблеми розвитку об'єкта прогнозування під час реалізації різних сценаріїв.

На програмному (нормативному) етапі прогнозу уточнюються сценарії розвитку об'єкта прогнозування й проводиться відбір ключових проблем (цілей) на період попередження прогнозу. Потім структурується проблемна область і виявляються пріоритети у вирішенні проблем. Основний зміст цього етапу – формування альтернативних шляхів вирішення проблем (досягнення цілей) і вибір із цього списку найліпших (раціональних) шляхів.

Після складання прогнозу проводиться верифікація його пошукової і нормативної частини, тобто це оцінка достовірності й точності або обґрунтованості прогнозу. Верифікація належить до апріорної оцінки прогнозу – оцінки якості безпосередньо після його розроблення до закінчення періоду попередження. Є також і апостеріорна оцінка – оцінка точності й вірогідності прогнозу після закінчення періоду попередження. Вона проводиться за допомогою порівняння прогнозованих подій та подій, що реально настали.

Останній етап прогнозу – організаційний. На цьому етапі формується перелік організаційних заходів щодо досягнення цілей, які входять у ліпші шляхи розвитку (відповідно до нормативного прогнозу): уточнюються терміни реалізації ліпших шляхів досягнення мети, необхідні ресурси, формується склад виконавців і список конкретних заходів. Також оцінюється ефективність варіантів необхідного розвитку.

Важливим питанням є періодичність проведення прогнозування воєнно-політичної обстановки. Важкопередбачуваний розвиток політичної обстановки та кризові процеси у світі суттєво ускладнюють, а в деяких випадках унеможливають, розроблення об'єктивного довгострокового (на 12 років) прогнозу розвитку ВПО. Слід зауважити, що питанню обґрунтування періодичності прогнозування рівня загроз практично не приділялося уваги, крім констатації того, що з його зростанням періодичність повинна зменшуватися. Зазвичай лише підкреслюється, що спостереження за рівнем воєнної небезпеки є необхідною умовою виявлення його критичних значень і своєчасного проведення комплексу політичних, дипломатичних, економічних, воєнних заходів щодо запобігання воєнним конфліктам та стримування їх, але сутність «постійності» не формалізована. Обґрунтування періодичності прогнозування ВПО можна вважати окремим завданням. Один з підходів запропоновано у дисертації [7]. Згідно з ним попередньо визначається загроза, що має найменший термін зростання, звідси періодичність проведення оцінювання повинна бути меншою, ніж термін змінення самої динамічної загрози. З урахуванням такого підходу доцільним є проведення прогнозування один раз на 3–6 років. При цьому оптимальним видається варіант – раз на три роки, з огляду на те, що дестабілізуючі впливи, які супроводжують соціально-політичні процеси, зазвичай характеризуються відносно великими часовими інтервалами виникнення, накопичення та затухання, що робить їх інерційними на великих часових відрізках. Трирічний цикл дасть змогу не проводити прогнозування ВПО у цілому, а обмежитися уточненням деяких оцінок (характеристик).

З огляду на це, а також результати практичних розрахунків, пропонується цикл прогнозування воєнно-політичної обстановки, розрахований на три роки (рис. 2). Такий підхід дозволить постійно накопичувати інформацію щодо стану ВПВ, своєчасно корегувати програми та плани, а також вносити зміни до прогнозу, не допускаючи зниження його якості.

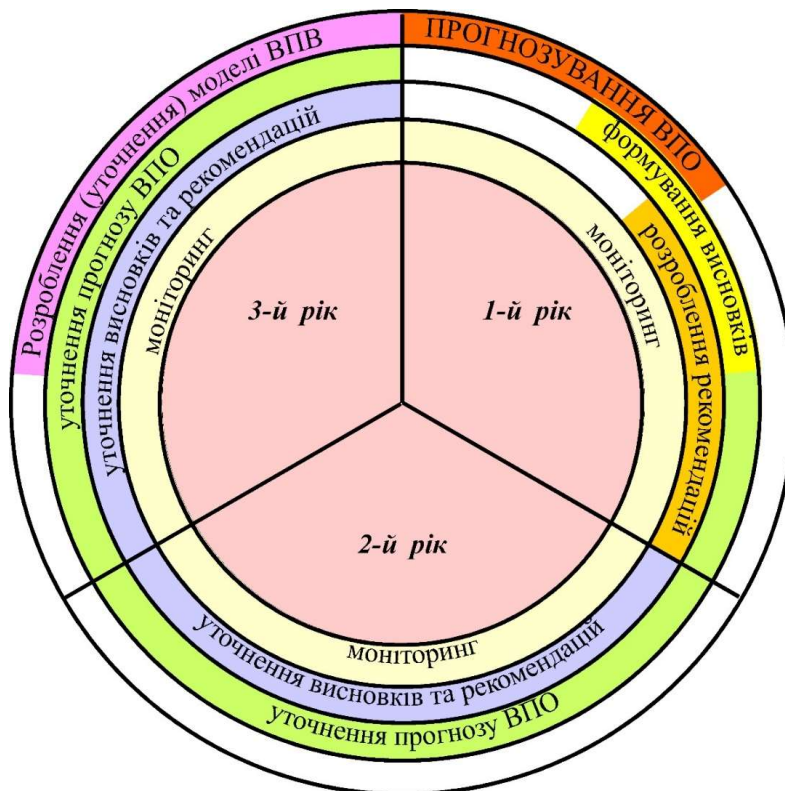

Рисунок 2 – Схема циклу прогнозування воєнно-політичної обстановки

Для забезпечення адекватності побудованих моделей та достовірності розроблених прогнозів необхідно ретельно підходити до організації роботи експертів. Під час прогнозування за наведеними вище схемами (рис. 2) пропонується організувати роботу експертів таким чином.

Етап 1. Добір експертів: на основі запропонованого у статті [9] методу з урахуванням особливостей завдання на прогноз і всіх додаткових умов проведення досліджень підбирається (з використанням або без використання формальних процедур оцінки їх компетентності й чисельності) група експертів (або один експерт).

Етап 2. Завдання на прогноз: розглядаються характеристики об'єкта прогнозу, необхідний ступінь його деталізації, можливості використання експертами вже наявної інформації, уточнюються час попередження (горизонт прогнозування), умови прогнозних досліджень.

Етап 3. Організаційна й методична підготовка прогнозних досліджень: відповідно до завдань, умов розроблення прогнозу й обраного методу устанавлюється форма роботи з експертами, вирішуються усі організаційні питання, розробляється усе методичне забезпечення досліджень. Зокрема складаються програми проведення опитувань й опитувальні документи.

Етап 4. Проведення експертних прогнозних досліджень: робота з експертами проводиться за встановленими раніше процедурами на основі розроблених програм і опитувальних документів.

Етап 5. Оброблення й аналіз результатів прогнозних досліджень і вироблення рекомендацій: на основі сформованої на етапі 3 методики, що передбачає формальні (кількісні) й неформальні процедури, обробляються результати експертизи, формуються узагальнена думка групи експертів та аргументоване обґрунтування й оцінка оригінальних індивідуальних суджень експертів. На основі цього аналізу даються рекомендації щодо прогнозу.

Висновки

Отже, запропоновані у статті теоретичні аспекти організації процесу прогнозування воєнно-політичної обстановки обумовлюють загальну послідовність здійснення прогнозування, детально розкривають зміст його етапів, зокрема визначення завдання, передпрогнозного аналізу, дослідницького та програмного прогнозів, організаційного.

Визначається необхідність здійснення прогнозного діагнозу та побудови прогнозної моделі. У наведених теоретичних аспектах розкрито різницю між пошуковим та нормативним прогнозуванням,

а також пропонуються варіанти верифікації результатів прогнозування. Крім того, уперше обґрунтовано періодичність прогнозування та його цикл, який розрахований на 3 роки і визначає послідовність основних заходів під час прогнозування, а також запропоновано послідовність роботи експертів з оцінювання воєнно-політичної обстановки, яка відповідає порядку прогнозування, і розкрито зміст кожного етапу.

У разі втілення такий порядок дасть можливість більш ґрунтовно організувати прогнозування воєнно-політичної обстановки, зробити цей процес безперервним та циклічним, а також дозволить упорядкувати роботу експертів під час розроблення прогнозів, що позитивно вплине на достовірність прогнозу, який розроблятиметься.

Напрямами подальших досліджень може бути розроблення рекомендацій щодо порядку формування висновків за результатами прогнозування воєнно-політичної обстановки.

Перелік джерел посилання

1. Богданович В. Ю., Романченко І. С., Свида І. Ю., Сиротенко А. М. Методологія комплексного використання військових та невійськових сил та засобів сектору безпеки і оборони для протидії сучасним загрозам воєнній безпеці України : монографія. Львів : НАСВ, 2019. 268 с.

2. Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Безпекове середовище 2030 : монографія. Київ : Майстер Книг, 2019. 76 с.

3. Гогоняц С. Ю., Грицай П. М., Шапран О. О. Загальні положення методики оцінювання рівня воєнної небезпеки на основі таксономічних методів. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2019. № 1 (34). С. 29–36.

4. Основи воєнно-теоретичних досліджень: нові реалії та технології : монографія / за заг. ред. І. С. Романченка. Київ : НУОУ, 2022. 288 с.

5. Стичинська А. Б. Військово-політичне прогнозування як умова забезпечення національної безпеки держави. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. Нац. ун-ту «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. Вип. 69. С. 101–107.

6. Свида І. Ю. Методологічні основи організації функціонування системи забезпечення воєнної безпеки України в умовах позаблоковості: дис. ... д-ра військ. наук : 21.02.01. Київ, 2012. 473 с.

7. Свида І. Ю. Обґрунтування рекомендацій щодо оцінювання та прогнозування рівнів воєнної небезпеки для держави: дис. ... канд. військ. наук : 21.02.01. Київ, 2009. 201 с.

8. Соломицький О. І. Розвиток теорії та практики прогнозування воєнно-політичної обстановки: дис. ... докт. військ. наук : 21.02.01. Київ, 2020. 433 с.

9. Романченко І. С., Бутвін Б. Л., Гвоздь В. І., Соломицький О. І. Методичний підхід до оцінювання компетентності експертів на основі бінарних відношень. Збірник наукових праць Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України. Київ : ЦНДІ ЗС України, 2018. № 3 (85). С. 5–14.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2024 р.

UDK 355.4

O. Solomytskyi, O. Semenenko, Yu. Kliat

PROCEDURE FOR ORGANISING FORECASTING OF THE MILITARY-POLITICAL SITUATION

The relevance of the article is stipulated by the need to develop a formalized approach to the organization and conduct of the procedure for forecasting the military-political situation to ensure the stability of the results. The article is aimed at outlining the procedure for organizing and conducting forecasting of the military-political situation.

The procedure for organizing forecasting is developed considering the main provisions of the conceptual framework for forecasting the military-political situation and the cognitive-dynamic method of forecasting the military-political situation.

The article presents the main stages of developing a forecast of the military-political situation. A detailed description of each stage is given. Definitions of the terms "forecast option" and "forecast alternative" are proposed. The author raises the important issue of the frequency of forecasting the military-political

situation. Considering the results of practical calculations, the author proposes a three-year forecasting cycle for the Military-political situation, and its scheme.

To ensure the adequacy of the built models and the reliability of the developed forecasts, an approach to the organization of experts' work is proposed. It consists of five stages: selection of experts, assignment of forecasts, organizational and methodological preparation of forecast studies, conducting expert forecast studies, processing, and analysis of the results of forecast studies, and development of recommendations. Each of the stages is described in detail.

If implemented, the recommendations will allow for a more thorough organization of forecasting the military-political situation, make this process continuous and cyclical, and streamline the work of experts in developing forecasts, which will positively affect the reliability of the forecasts being developed. Areas for further research may include the development of recommendations on the procedure for forming conclusions based on the results of forecasting the military-political situation.

Keywords: military-political situation, military-political relations, forecasting, military security.

Соломицький Олексій Іванович – доктор військових наук, старший науковий співробітник, начальник відділу – заступник начальника управління Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України

<https://orcid.org/0000-0001-8061-8895>

Семененко Олег Михайлович – доктор військових наук, професор, заступник начальника Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України з наукової роботи

<https://orcid.org/0000-0001-6477-3414>

Клят Юрій Олександрович – кандидат технічних наук, доцент, начальник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України

<https://orcid.org/0000-0002-8267-3748>